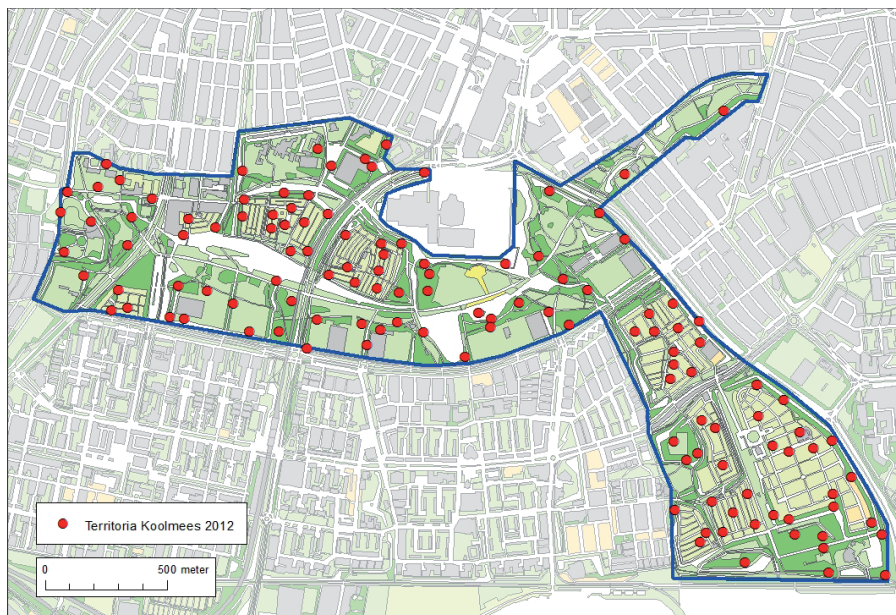

Vogels in het Zuiderpark: minder fluiters, meer dobberaars

André de Baerdemaeker [ecoloog, Bureau Stadsnatuur; debaerdemaeker@bureaustadsnatuur.nl]
Wouter Moerland [ecoloog, Bureau Stadsnatuur; moerland@bureaustadsnatuur.nl]

Het inventariseren van vogels is een aangename bezigheid voor de ecoloog die geen bezwaar heeft tegen vroeg opstaan. Al wandelend met de zonsopkomst op de achtergrond, is de samenstelling van de vogelbevolking eenvoudig vast te stellen door te luisteren naar de uitbundige vogelzang. Ieder zingend vogeltje is een mannetje en vertegenwoordigt een territorium. Met behulp van een verrekijker, een veldcomputer met gps en een geoeffend oor is het gehele Zuiderpark in 2006, 2009 en 2012 op die systematische wijze door Bureau Stadsnatuur onderzocht. Het bijzondere van het vogelonderzoek in het meetnet Zuiderpark is dat er al ruim voor de herstructurering van het park onderzoek naar vogels werd gedaan. In 1997 zijn de vogels van het Zuiderpark in kaart gebracht door Lubbers (1997) en Reinstra (1997). Dit geeft ons de mogelijkheid de ontwikkelingen in de loop van 17 jaar te reconstrueren.

De grote ommezwaai in het Zuiderpark vond plaats toen in 2006 de herstructurering van het park werd uitgevoerd (de Zwarte 2014). Vele bomen moesten het veld ruimen en er werden meer waterpartijen gegraven. Dat dit van invloed zou zijn op de flora en fauna in het park stond op voorhand wel vast, maar in welke mate en hoe? Dat viel nog te bezien. We richten ons hierbij in eerste instantie op de diversiteit van het Zuiderpark: hoeveel vogelsoorten leven er en neemt dit aantal toe of af? Echter, dit zegt op zichzelf misschien niet zoveel als we niet ook kijken naar het aantal territoria. Om het eerlijk en inzichtelijk te houden hebben we de vogelgemeenschap daarom op basis van de belangrijkste componenten van het park ingedeeld in twee groepen: bosvogels en watervogels.

▲ De koolmees is de algemeenste broedvogel van het Zuiderpark. (Bureau Stadsnatuur)

Ingrijpende veranderingen

Hoewel het aanzicht van het Zuiderpark in zeventien jaar op ingrijpende wijze is veranderd, is het aantal vogelsoorten in het park nagenoeg gelijk gebleven. In 2012 kwam de inventarisatie uit op 47 broedende vogelsoorten, terwijl dat er in 1997 48 waren. In de tussenliggende jaren dipte het aantal naar 42 en 43 soorten. Dit zou erop kunnen wijzen dat de uitvoering van de werkzaamheden in het Zuiderpark een bron van verstoring is geweest, wat niet verwonderlijk is. Na beëindiging van de grote ingrepen kreeg de vogelbevolking de gelegenheid zich te schikken naar het nieuwe Zuiderpark. Daarmee is de kous echter niet af. Tegelijkertijd zien we een duidelijke afname van het aantal territoria in dezelfde periode. Waar in 1997 nog ruim 1800 broedparen te vinden waren, zien we in 2006 nog slechts 1200 koppels. Een aantal dat in de daaropvolgende jaren niet meer wezenlijk verandert tot 2012 aan toe.

Is de herstructurering dus slecht geweest voor de vogelbevolking? Ja, en nee, dat wordt duidelijk als we meer in detail naar de vogelgroepen kijken.

Bosvogels

Laten we om te beginnen eens kijken naar wat er met de bosvogels gebeurd is. Het aantal soorten in deze groep volgt ruwweg hetzelfde patroon als hierboven beschreven: na een dip in 2006 en 2009 is het aantal soorten nu, met 34, weer bijna terug op het oude niveau van 36.

▲ Ook de startmees is een broedvogel van het Zuiderpark. (Garry Bakker)

▲ Het aantal broedparen van de sperwer verdriedubbelde, van een naar drie. (Garry Bakker)

Anno 2012 bestaat de top drie bosvogels uit koolmees (*Parus major*) met 110 broedparen, winterkoning (*Troglodytes troglodytes*) met 106 broedparen en merel (*Turdus merula*) met 102 paren. De merel was in 1997 nog de onbetwiste nummer één van het Zuiderpark, maar is met een afname van 64% ongenadig hard van de troon gevallen. Een logisch gevolg van het verwijderen van de struiklaag uit het Zuiderpark, bedoeld om het doorzicht in het park te vergroten. Daardoor zien we dat de volkstuincomplexen in het Zuiderpark de belangrijkste bastions voor zangvogels zijn geworden. Tussen de tuinhuisjes is een grote diversiteit bloeiende planten te vinden die insecten aantrekken. Ook staan er veel bomen en struiken van allerlei afmetingen, zodat er veel geschikte plekjes zijn om een nest te bouwen. Bovendien vinden de mensen daar het vaak leuk om een nestkastje op te hangen of een voedertafel te plaatsen. De volkstuinen zijn regelrechte vogelwalhalla's, maar konden niet voorkomen dat driekwart van de bosvogelsoorten in aantal terugliep. Sommige soorten in deze groep zijn zelfs volledig verdwenen, zoals de gekraagde roodstaart (*Phoenicurus phoenicurus*), grauwe vliegenvanger (*Muscicapa striata*) en de wielewaal (*Oriolus oriolus*). Hoewel het kappen van bomen in het park uiteraard geen gunstig effect op deze vogels heeft gehad, heeft het verdwijnen van deze soorten vooral te maken met grootschalige populatieontwikkelingen die zich in geheel West-Europa afspelen. Daar staat tegenover dat er ook soorten zijn die het voor de wind gaat.

De goudhaan (*Regulus regulus*) is nieuw in het Zuiderpark en broedt tegenwoordig met 14 paartjes in coniferen in volkstuinen. Ook de sperwer (*Accipiter nisus*) is in aantal toegenomen in het park. Van slechts één koppel in 1997 naar drie in 2012. In tussenliggende jaren schijnen er zelfs vier paartjes gebroed te hebben. Een andere nieuwkomer, die misschien met wat meer gemengde gevoelens wordt aanschouwd, is de halsbandparkiet (*Psittacula krameri*). In 2012 werden vier koppels vastgesteld die broedden in oude spechtenholen en rottingsgaten in bomen. De spechten lijken hier niet onder te lijden, want die zijn, net als veel andere boom-bewonende soorten, stabiel gebleven. Het lijkt erop dat de 36% teruggang in bosvogels in het Zuiderpark vooral het gevolg is van het verdwijnen van struiken en bosjes.

Watervogels

Minder deprimerend nieuws is te melden als we onze blik op de watervogels richten. Zoals gezegd is er flink wat opervlaktewater bijgekomen bij de herstructurering van het park. Een verbetering van de waterkwaliteit en het leefgebied van watergebonden vogels behoorden daarbij tot de doelstellingen. Voor wat betreft dat tweede doel lijkt er schot in te zitten, want we meten een toename van 43% in de watervogelgroep. Hoewel de meeste soorten het wat minder deden op het hoogtepunt van de werkzaamheden, trokken de aantallen na afronding daarvan snel aan. De voornaamste stijgers zijn meerkoet (*Fulica atra*) en blauwe reiger (*Ardea cinerea*). Van die laatste vinden we op de Zuiderbegraafplaats de grootste broedkolonie van deze soort in Rotterdam, met een omvang van ten minste vijftig nesten, waarin sinds 2012 ook vier paar aalscholvers (*Phalacrocorax carbo*) nestelen. Een andere visetende watervogel die goede zaken doet, is de fuut (*Podiceps cristatus*) die van 8 naar 17 broedparen is gegaan. Een ander onderzoek van Bureau Stadsnatuur suggereert dat deze toename van futen in het Zuiderpark een zwaardere belasting van de visfauna tot gevolg heeft (Godijn 2013). De aanleg van de Blauwe Verbinding, die momenteel wordt uitgevoerd, zou in dat opzicht weer wat balans in het water kunnen terugbrengen. Toch is het niet enkel rozengeur onder de watervogels, want de wilde eend (*Anas platyrhynchos*) laat een forse afname zien van 35%. Dit beeld is in lijn met de landelijke trend (gegevens Sovon), die sinds 1990 een significante afname

▲ De fuut nam toe, van acht naar zeventien broedparen. (Garry Bakker)

laat zien. Dat wordt weer een klein beetje goed gemaakt doordat de krakeend (*Anas strepera*) zich in het Zuiderpark heeft weten te vestigen. Een mooie, voorheen schuwe eendensort waarvan nu zes koppeltjes open en bloot in het zicht van iedereen rondzwemmen. Om de zomerse natuurbeleving in het Zuiderpark helemaal compleet te maken horen we tegenwoordig het vrolijke gekras van 17 paar kleine karekieten (*Acrocephalus scirpaceus*) in de nieuw aangelegde rietkragen en wadi's.

Winst of verlies?

Er heeft een duidelijke verschuiving plaatsgevonden in het Zuiderpark. Veel bosvogels hebben een stap terug moeten doen of het veld moeten ruimen, terwijl de watervogels een glorieuze groei doormaken. Precies in lijn met de afgenomen hoeveelheid bomen en het toegenomen wateroppervlak in het park. Netto heeft het Zuiderpark door deze verandering minder vogels overgehouden. Futen, meerkoeten en eenden zijn groter en broeden daardoor nu eenmaal in lagere dichtheden dan mezen en winterkoninkjes. Of we ook moeten spreken van een kwalitatief verlies op vogelgebied ligt aan uw opvatting over wat u de moeite waard vindt. Het is in ieder geval zeker zo dat er voor bosvogels nog wat winstpunten te behalen zijn in termen van beheer. Het strategisch aanplanten van inheemse struiken, het verrijken van de kruidlaag door een ecologisch maaiplan en het laten staan van voldoende dood hout zijn maatregelen die prima in te passen zijn in een gebruiksvriendelijk publiekspark. Indien de groenbeheerder van het Zuiderpark zich dit tot taak stelt, kan het Zuiderpark opbloeien tot een mooier vogelparadijs dan het ooit was. ◀

Literatuur

- Lubbers, G. 1997 - Broedvogels van het Zuiderpark en de Drechterweide te Rotterdam in 1997 - Nota 56, De Horst, Rijen
- Godijn N. 2013 - Visfauna Blauwe Verbinding - Inventarisatie, verwachtingen, inrichtings- en beheeradvies - bSR-rapport 213. Bureau Stadsnatuur, Rotterdam
- Reinstra, S. 1997 - Resultaten broedvogel-inventarisatie van het Zuiderpark te Rotterdam - Sport en Recreatie, gemeente Rotterdam
- Zwarte, N. de, 2014 - Een natuurmeetnet in een wereldpark op Zuid - Straatgras 26(1): 2 [dit nummer]

Verdwenen uit het Zuiderpark

De landelijke achteruitgang van de huismus (*Passer domesticus*) is sinds de jaren negentig van de vorige eeuw een vaststaand feit. Dit voorheen zo gewone vogeltje verdween van talloze plaatsen; hele buurten werden musloos. Tot de verbeelding spreekt de genadeloze verdwijning van de soort uit het Zuiderpark. Uit de inventarisatie in 1997 bleek de Huismus een zeer talrijke vogel te zijn, met 172 paar. Ze broedden in de molen, de kinderboerderij, de enkele huizen in het park, maar ook volop in de volkstuinten, vermoedelijk in de coniferen en tuinhuisjes zelf. In 2006 waren nog slechts twee paartjes over en in 2009 was het definitief gedaan met de soort in het park. Ook de ringmus (*Passer montanus*) broedde in 1997 nog met twee paar in

het Zuiderpark maar verdween nog sneller dan de huismus. Naar oorzaken van de achteruitgang van de mussen, kunnen we enkel raden. Verminderde broed- of voedselgelegenheid lijken niet de hoofdoorzaken van de verdwijning.

▲ De huismus verdween volkomen uit het Zuiderpark. (Garry Bakker)

– advertentie –

Assurantie-Adviesbureau A.K. BAKKER-BLOEM Makelaar in Assurantiën

Pruimendijk 164
2989 AL RIDDERKERK
T 0180-425608
E info@bakkerbloem.nl
I www.bakkerbloem.nl

- ✓ schadeverzekeringen
- ✓ levensverzekeringen
- ✓ pensioen
- ✓ hypotheek
- ✓ bankzaken

En wilt U uw huidige verzekeringen eens laten controleren?

Bij ons staat U als klant centraal, middels persoonlijk contact en service, bieden wij U Tailor Made oplossingen. (werken zonder provisie, wel zo transparant)

Mogen wij U als klant verwelkomen, dan doneert Bakker-Bloem aan "Vrienden van Het Natuurhistorisch" een bedrag van € 50,-

Adfz

KiFiD

Erkend
Hypotheek
adviseur

RIFD

Het kan weer! Zilvervloot Sparen

Wij zijn uw bank. RegioBank

Zelfstandig Adviseur

10%
premie
voor 10 jaar
sparen